

Проф. др Јован Базић⁴

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић

САВРЕМЕНЕ РЕФЛЕКСИЈЕ КОСОВСКОГ МИТА

Апстракт: У овом се раду разматрају улога и значај косовског мита у конституисању српског националног идентитета и његове савремене рефлексије у српској националној свести. Он је најважнији српски мит који чини основу српског националног идентитета и темељи се на митологизацији Косовске битке из 1389. године. Косовски мит је био важан чинилац националних осећања и имао је веома значајну улогу у процесу културне и политичке хомогенизације Срба, нарочито крајем XIX и почетком XX века, као и крајем XX века, у време заоштравања кризе на Косову и Метохији и обележавања 600-те годишњице Косовске битке (1989).

Савремена разумевања косовског мита могу се условно сагледати кроз два основна модела: етнички и грађански. У етничком моделу полази се од тезе да косовски мит чини основу српског националног идентитета, да је он духовна вертикала у колективној свести српског народа и особено културно наслеђе које не штети Србима у односима са другим народима на Балкану и у евроинтеграцијским процесима. У грађанском моделу, косовски мит се види искључиво као покретачко језгро српског национализма који је током историје постао симбол освете Срба према муслиманима на Балкану који се сматрају узроком српског пада. Уједно, указује се и да истицање косовског мита штети Србима у односима са суседним народима и евроинтеграцијским процесима.

Кључне речи: косовски мит, национални идентитет, евроинтеграције.

Уводне напомене

Митови су веома важни конститутивни елементи обликовања националног идентитета. Митски идентитет нације је објективизација фикције као стварних карактеристика једног народа. На то указују многе савремене теорије етничитета, јер се национални идентитет, без обзира на његова различита разумевања, у суштини заснива на свести о сазнању неких

⁴jbazic@beotel.net

заједничких карактеристика припадника једне нације, које је разликују од других нација. Али „представе о идентитету не настају само на бази посебних идентификатора, какви су језик, вера, култура, и хиперболизацији њихових вредности, већ и у процесима митизације основних параметара људског постојања“ (Ђерић, 2002: 253). Зато национални идентитет, као самосвест, историјски настаје, развија се и испољава у процесима културног развоја и обухвата целовите системе културних вредности. Процес успостављања и развоја националног идентитета „претпоставља стално преиспитивање културних вредности, па је зато често на видуку сукоб између традиције и иновације“ (Базић, 2011: 335). У конституисању српске нације до изражаја су дошла нарочито два мита: светосавски и косовски мит. Из њих се изводе наративи, стереотипи и значења која им се дају у култури, политичком дискурсу и концептима националне идентификације. Садржина косовског мита се у литератури често означава и као *косовски завет*, *косовски култ*, *косовско предање*, *косовска легенда* и сл. Ова значења углавном проистичу из ужег тумачења која се изводе из религијских или књижевних представа о косовском миту.

Настанак косовског мита је везан за наративе о Косовској бици из 1389. године утемељене у српским епским народним песмама косовског циклуса, а потом и континуираном приповедању о овом догађају које припада различитим дискурсима. Косово је у српском народу сматрано светим местом, извориштем националног духа и националних вредности. Косовски мит представља тријадну светости, херојства и издаје оличене у цару Лазару, Милошу Обилићу и Вуку Бранковићу. Симболика ове тријаде, у митској интерпретацији, иницирана је избором цара Лазара небеског царства, које означава тријумф слободне воље и избор праве вере. Херојска снага о бесмртности поетизује жртвовање за веру и слободу, а мотив издаје оправдава пораз. У митологији покосовског циклуса, изгубљено царство и његова обнова постали су опсесија свештеника, народних приповедача и певача, књижевника и уметника. Током векова Косово је постало синоним за пропаст српске државе.

Савремена разумевања косовског мита утемељена су на различитим теоријским и идејно-политичким ставовима схватања нације и националног идентитета. Поред тога, ови ставови су веома политизовани и детерминисани различитим интересима, чија је лепеза готово несагледива, почев од оних који су у религијским и ултранационалистичким обрасцима обнове Душановог царства и који хиперболизују значај косовског мита, до оних који негирају историјско постојање српске државе на Косову а косовски мит виде као покретачко језгро српског национализма и симбол освете Срба према муслиманима на Балкану. Међутим, косовски мит треба сагледати шире у друштвено-историјском, културном и политичком контексту у свим димензијама његовог настанка и испољавања.

Осврт на настанак и развој косовског мита

Косовски мит настаје у XIX веку на основу црквене књижевности и српске народне епике која опевава битку између Срба и Турака на Косову пољу из 1389. године, познату као Косовска битка. Ова битка се догађа „на размеђи епоха, између српске слободе и турског ропства“, она је „догађај који ће постати симбол и знамење српске историје“ (Богдановић, 2006: 91). Након Косовске битке моћ средњевековне Србије је почела нагло да опада и она је убрзо, са остатком Балканског полуострва, потпала под турску власт. Кроз хронике и записе, који настају одмах после Косовске битке, као и усмену традицију која се вековима преносила и надограђивала, „легенда о Косову је постепено еволуирала и временом премашила значај битке и њене последице“ (Trgovčević, 1996: 1). За настанак косовског мита најважније су српске епске песме косовског циклуса у којима се описују догађаји пре, за време и после битке. У догађајима пред битку, особито је важан опис кнежеве вечере, која је обликована по узору на Христову тајну вечеру и на којој „кнез захтева да сви буду спремни да изгину за царство небеско, да жртвују царство земаљско“ (Константиновић, 2006: 40). Основна веровања на којима почива косовски мит јесу да је: а) српско царство пропало на Косову пољу; б) погибија кнеза Лазара Хребељановића добила у историјској свести народа значење мученичке смрти за „царство небеско“; в) Милош Обилић узор светог ратника који херојски убија непријатељског вођу, даје живот у борби за православну веру против иноверника и он оличава врлине верности и храбрости; и г) Вук Бранковић који је, својим чином издаје допринео поразу и пропасти српског царства, па се кривица за пораз углавном њему приписује. У косовском миту, бој на Косову се не сматра поразом, већ узвишеном победом хероизма и жртвовања у име виших циљева, то је „хероизам мучеништва као сведочења вере у Христово васкрсење, тријумф жртве и опредељења за вечни живот, за духовно и небеско царство“ (Богдановић, 2006: 91). Тако је овај војни пораз преобраћен у моралну и духовну победу, а Лазарев избор небеског царства сугерише да је боља достојна смрт него недостојан живот. У ликовима кнеза Лазара и Милоша Обилића пројектовани су етички идеали и духовна стремљења српског народа, а Вук Бранковић је означен као негативан јунак и издајник. Ова виђења и тумачења косовске трагедије имају велике сродности са црквеним литургијским текстовима посвећеним кнезу Лазару и другим косовским јунацима, које су писали савременици косовског боја (патријарх Данило III, Деспот Стефан Високи и монаси манастира Раваница). То је нарочито изражено у песми *Пропаст царства Српског*, у којој се говори о томе како се кнез Лазар опредељује за царство небеско. Ова песма је „верни израз наше народне хришћанске, православне, црквене душе“, па се зато

сматра да су „први зачетници наших народних песама били (су) наши калуђери и духовници“ (Јевтић, 2007: 380).

Почетком XIX века, још од Првог српског устанка (1804-1813), почиње све изразитије да се у друштвеном животу Срба истиче косовски мит кроз неке од својих елемената, нарочито кроз питање слоге и издаје. Уочи Првог српског устанка, у Орашцу о Светом Аранђелу 1803. године, на првом збору устаничких завереника, прота Атанасије Буковички упозорио је присутне на последице издаје Вука Бранковића и заклео их на веру, проклевши потенцијалне издајнике (Златковић, 2008: 596). Али, без обзира на то, у току овог устанка било је доста примера издаје, почев од издаје да се врше припреме за подизање устанка, након чега је уследила *сеча кнезова*, па све до краја устанка и нарочито током 1813. године. Устаничка издаја у српској традицији, и у самој суштини косовског мита, доживљава се као део континуитета и последица проклетства косовске издаје, која се од тада увукла у српски народ и која се повремено актуелизује и обнавља. Први српски устанак иако је имао превасходно национално-ослободилачке мотиве, имао је и обележја верског рата, јер су зарађене стране, како се указује, носиле верска обележја: крст и полумесец. То су били знаци "верске диференцијације између паганизованих хришћана и Мухамедових ратника" (Роровић, 2007: 155). У време Другог српског устанка (1815) први пут је објављена песма из косовског циклуса *Мусић Стефан*, у којој је садржана заклетва кнеза Лазара. Ова клетва, у митској визури, није упућена само онима који ће одбити да се прикључе кнезу Лазару у боју на Косову, већ свим Србима да не забораве своју дужност да у тешким временима бране свој народ. То је имало великог утицаја на обликовање националне свести и моралне обавезе у српским ослободилачким ратовима.

Од половине XIX века, у време националног романтизма, актуелизована је косовска легенда, најпре у делима Вука Стефановића Караџића, а потом Петра II Петровића Његоша. Као следбеник Хердерових (Johann Gottfried von Herder) идеја о националном буђењу. У Вуковим делима се могу наћи основе српске етике, мистичног маштања средњовековних монаха о Божјем царству и васкрснућу Српског царства, о витешкој части, о хајдуцима и ускоцима који, у име Божје правде, суде људској неправди. Вук је још 1814. године објавио своју збирку народних песама, коју је касније све више допуњавао и стандардизовао у кохерентну причу. У усменом предању код Срба, како се може видети из Вукових дела, веома је изражен и косовски мит, према коме на Косову није победила јача сила, већ је Царство изгубљено због унутрашње неслоге и издаје. Зато Косово није било само пораз него и грех који је ваљало окајати. А Петар II Петровић Његош је у својој епској драми *Горски вијенац* (1847), на основу различитих елемената косовске легенде, формулисао јединствен образац према коме су средњовековни српски владари починили смртни грех

раздора, неслоге и нелојалности. Зато их је Бог казнио преко пораза на Косову. Тај пораз представља националну паралелу библијском нарративу о паду, по којој је људски пад казна за првобитни Адамов грех непослушности Богу. Да би се Срби искупили пред Богом, они морају бити јединствени. Главна претња српском јединству није турска војска, већ отров у самом српском народу "потурице", односно Срби који су прихватили муслиманску веру. Као што се човечанство може спасити следећи Исуса, тако и Срби могу следећи Обилића. Новак Килибарда указује да је Његош обликовао косовски мит и оформио култ Милоша Обилића „вођен резоном своје државничке политике“ (Kilibarda, 2011: 6).

Национални романтизам, прожет кроз Вуково и Његошево дело, као и идеје немачког романтизма и панславизма, веома су утицали на књижевнике и уметнике, а нарочито на младе српске интелектуалце у другој половини XIX века. Ове идеје су подстицале њихова национална осећања и ослободилачке тежње, што је довело и до стварања револуционарног, панславистичког и романтично-националног покрета српске омладине - *Уједињена омладина српска*. Омладина истиче српски национализам и Душаново царство, подстиче историјско сећање и љубав према народној прошлости, а косовска легенда у њеним редовима постаје све популарнија (Базић, 2003: 29). У ово доба све више долази и до револуционисања српске националне свести чему су допринели и устанци у Црној Гори и Херцеговини, као и бомбардовање Београда (1862). Сви ови чиниоци прожимају српску културу и просвету током друге половине XIX века у којој косовски мит добија све значајнију улогу. Тако је и у песми *Онамо 'намо*, црногорског владара Николе I Петровића Његоша, где позива на ослобођење Косова:

*„Онам' онамо за брда она: Милошев, кажу, пребива гроб!
Онамо покој добићу души кад Србин више не буде роб.“*

У време националног романтизма долази до истицања борбе крилатице *За крст часни и слободу златну!* и установљења Видовдана, као једног од кључних елемената косовског мита. Видовдан је био готово непознат празник и није постојао у званичном црквеном календару (Роровић, 2007: 157). Он се помиње у написима и песмама о Косовској бици по алманасима и књижевним листовима тек од прве половине XIX века, а касније све учесталије, тако да ће шездесетих година бити у свакодневној употреби и у политичком дискурсу. На Видовдан 15/28 јуна 1876. године, Србија је објавила рат Турској у коме је српска војска однела победу и Србија стекла независност (1878). То је изазвало велико расположење у српском народу, а песници, писци и свештеници су све више били заокупљени Видовданом. У време обележавања 500 годишњице Косовске

битке (1889) српска патриотска јавност је захтевала да се Видовдан уведе у црквене празнике Српске православне цркве. Од тада започиње национално-верска прослава Видовдана и све се више потенцира култ „светог кнеза Лазара“ (Роровић, 2007: 159).

Почетком XX века косовски мит је имао све већу улогу и у српској политици, националној хомогенизацији и стварању модерне српске државе. Он постаје значајан чинилац националне идеологије. Након Првог Балканског рата, када су ослобођени Косово и Метохија, истицано је да је косовски завет, након пет векова, испуњен и да је Косово освећено. На дочеку српске војске у Београду, 10/23. 08. 1913. године, град је био окићен пароланама: „Добродошли осветници Косова“, „Косово је освећено, - Сливница је покајана“, „За Косово-Куманово“ и сл. А Никола Пашић, председник Владе је, у свом поздравном говору, обраћајући се краљу Петру, између осталог рекао: „У овим историјским данима дозволите ми, Ваше величанство, да узем себи слободу да дадем израза општој народној радости, што је Косово освећено“ (Рајић, 2012: 1). Кумановска битка је била од изузетног значаја. Као што је Косовска битка била симбол турског освајања Балкана и поробљавања Србије, тако је Кумановска битка била симбол борбе за ослобођење српског народа али и симбол борбе за слободу и независност Балкана. Дакле, тек после коначне победе над Турцима, „којом су српски ратници, као и архаични људи прошлих времена, доказали да су достојни херојског претка, Видовдан је и званично уведен као национални, црквени и народни празник“ (Роровић, 2007: 157). Од 1913. године на дан светковања Видовдана редовно је евоцирано сећање на пале ратнике.

Исход Балканских ратова означио је и експанзију књижевности и уопште уметничког стваралаштва са тематиком Косова. Илустративан пример је песничка збирка Драгутина Илића *Освећено Косово* (1913), где он у предговору указује да су српске победе у Балканским ратовима и ослобођење Косова „надљудска појава“, да то није био рат једне државе или политике, већ „ограшје оног великог народног Предања са којим од чобанина до краља цео српски народ од Косова до данас леже и устаје“ (Матовић, 2010: 291). На сличан начин, у то време, певали су многи српски песници, а Милош Ђурић је у загребачком часопису *Вихор*, објавио филозофски спис *Видовданска етика* (1914), у коме дефинише етичко језгро народне филозофије и програм националне обнове на јужнословенском простору.

До краја 1914. године косовски мит је третиран искључиво као део српске традиције и националне идеологије, али се већ након изложбе скулптура Ивана Мештровић у Лондону (1915), почео третирати као заједничко културно наслеђе југословенских народа, чиме се желело доказати да су ови народи заједничког порекла, културе и традиције. Овај хрватски уметник је дао највећи допринос развоју косовског мита током Првог светског рата и његовом ширењу међу другим југословенским

народима. Он је истицао: „У цијелом југославенском народу, кад се спомене Косово, свакоме прође је за кроз тијело, легне нека дубока туга на срце, а неко узвишено чувство сиђе му у душу и спаја га са небом“ (према: Матовић, 2010: 287). Мештровић је још 1907. године започео свој *Видовдански храм*, замишљен као „храм посвећен религији крајњег жртвовања“ (Трговић, 1996: 5). Поред тога, Мештровић је израдио монументалне скулптуре косовских јунака (*Краљевић Марко*, *Милош Обилић*, *Срђа Злопogleђа*) које су постале основ за стварање новог националног стила. Многи критичари и уметници су се веома похвално односили према Мештровићевим делима, као на пример Милан Марјановић, хрватски критичар, који је у Мештровићевом *Видовданском храму* препознао „позитивни 'умјетнички навјештај' стварања заједничке државе као доба 'испуњења' и 'свјесног живота' јужнословенске заједнице народа“ (према: Матовић, 2010: 287).

Током Првог светског рата, косовски мит је био присутан у рату и у емиграцији, нарочито међу српским песницима, као и међу српским и хрватским уметницима у емиграцији. Објављиване су публикације са косовским темама у САД и Јужној Америци. Затим, косовски мит је био веома изражен и у различитим манифестацијама којима се давала подршка Србима у рату, нарочито у Енглеској и Француској (Трговић, 1996: 4-6). Када се српска војска крајем 1915. године повлачила преко Албаније, након пропасти српске државе, мотив издаје је поново актуелизован и усмерен против оних који су се вратили кућама не желећи да наставе повлачење преко Албаније. Непосредно после Првог светског рата долази до промене општег расположења и разградње косовског мита. Најпре је дошло до велике поларизације на Предратно и Поратно (Матовић, 2010: 295). Основне вредности на којима је почивало све у предратном периоду, убрзо се мењају. Мимо тога није остала ни митска слика о Косову. Најпре се Милош Црњански у *Видовданским песмама* са иронијом односи према "славној прошлости", а потом Милан Ћурчин и други, тако да је косовски мит све више слабио у књижевности, уметничком стваралаштву и уопште у целокупној српској култури и националној свести.

Косовски мит је убрзо потиснут и готово заборављен, а уместо њега, на сцену су ступили други национални митови, најпре „мит о троименом народу“ у Краљевини Југославији, а потом "мит о братству и јединству" у социјалистичкој Југославији. Први мит је створен у циљу формулисања новог националног идентитета, постизања националне стабилности и изградње друштвено-политичких установа унитарне државе; а други у циљу регулисања међунационалних односа у федеративној држави. Мит о троименом народу убрзо је почео да се урушава и потискује током националне кризе која је довела до политичког преуређења Краљевине Југославије и њеном поделом на бановине, а потом и до њеног распада у току Другог светског рата. А мит о братству и јединству, такође је урушен у

националној кризи у СФРЈ крајем осамдесетих година XX века што је довело до разбијања Југославије и сецесионистичких ратова на њеним просторима. Дакле, ови митови су стварани из прагматичних идејно-политичких разлога као инструмент уређења међунационалних односа вишенационалне државе, али су брзо нестали, јер нису били довољно утемељени у националној свести, нити су могли да издрже изазове националних криза и великих друштвено-политичких промена. Такође, овом приликом ваља указати и на мит *Срби народ најстарији*, који је током XX века био изражен углавном у публицистици најразличитијег жанра, али није успео да се озбиљније укорени у српском народу (Тодоровић, 2005: 17-62).

Почетком Другог светског рата, косовски мит је поново постао инспирација у политичким догађајима. У марту 1941. године, у демонстрацијама против приступања тројном пакту, на улицама Београда ношене су и извикиване паролe *Боље рат него пакт*, *Боље роб него гроб*. Поново су дошла до изражаја косовска етичка начела и узвишени морални принципи који упућују на деловање, на одлучну борбу за слободу. Косовски мит је „идеолошки обликовао војни удар српске владе која је устукнула пред Хитлеровим претњама и приступила Тројном пакту сила осовине“ (Dejzings, 2005: 254). А српски патријарх Гаврило, који је био противник потписивања пакта, преко радија је поручио: „Пред нашу нацију у ове дане судба је поново ставила питање коме ће се приволети царству? Јутрос у зору на то питање дат је одговор: приволели смо се Царству небеском, то јест царству Божијем истине и правде, народне слоге и слободе“ (Judah, 1997: 113).

После Другог светског рата, косовски мит је акуелизован почетком шездестих година и све више еволуирао до почетка XXI века. Његова актуелизација започета је полемиком између Зорана Мишића и Марка Ристића о косовској тематици у поезији Растка Петровића, која се водила у јесен 1961. године. Ристић је, са становишта авангардне књижевне левице, критиковао истицање националних, етичких и духовних вредности косовског наслеђа, јер оне, по њему, нису у складу са реалном и књижевном стварношћу нити Србе приближавају европском духу и европским вредностима. Мишић се противио овим ставовима и залагао се за примену истих критеријума на српску традицију, митологију и поезију као и на светску, која се често истицала у српској култури и јавности. Зато је тражио рехабилитацију косовског опредељења и свих других националних вредности, за које је сматрао да су потиснуте још од Првог светског рата. Он је истицао да је косовско опредељење највиша духовна, поетска и етичка вредност и указивао да оно чини део европске културе (Љуштановић, 2010: 357-366; Делић, 2010: 367-380).

У овом периоду започета је и слободна драмска интерпретација националних тема у којима су и садржаји косовског мита све више долазили до изражаја. Истовремено, дошло је и до преиспитивања прошлости с

наглашеном критичком дистанцом према националним вредностима, историји и легендама, као и до њихове реконструкције са честим „историзованим кориговањем“, чиме се у уметничкој форми наметао један други поглед на свет. Тај процес отпочиње драмом Борислава Михајловића *Бановић Страхиња* (1963), која ће најавити „драматургију политичких значења“ и „која ће постати одређујућа особеност националне литературе“ (Брђанин, 2010: 387), све до краја XX века. Ова врста српске драме нарочито је дошла до изражаја у време обележавања 600 годишњице Косовске битке (1989), када су на сцену ступила дела многих писаца. Упоредо са овим појавама у књижевности и драмском стваралаштву, косовски мит је изражен и у поезији, нарочито у родољубивим песмама Десанке Максимовић, Васка Попе, Миодрага Павловића, Љубомира Симовића, Матије Бећковића и Рајка Петрова Нога.

У политичком дискурсу косовски мит је актуелизован крајем осамдесетих година XX века у време велике кризе југословенске државе, нарочито на Косову и Метохији, када долази до све учесталијих сецесионистичких побуна тамошњих Албанаца. Драматични догађаји разбијања Југославије започињу на Косову и на Косову се завршавају. У том процесу све је више долазило до појачавања геноцидног протеривања српског становништва са Косова и Метохије у циљу стварања етнички чисте територије за другу албанску државу на Балкану цепањем Србије. Зато су уследили протести српског народа, најпре на Косову и Метохији, а потом и све масовнији митинзи у Србији и Црној Гори, тако да је косовски проблем постао главна преокупација најпре црквених великодостојника, а потом и многих српских песника, писаца, уметника, интелектуалаца и других, што је имало великог одраза у јавности, али и у популарној култури. Државно руководство је у таквој ситуацији деловало беспомоћно и аутистично, политичари су се немушто оглашавали, што је све скупа створило простор за буктање национализма и призивање митске прошлости. Српски проблеми на Косову и Метохији су се изједначавали са жидовским проблемима у Палестини, а митска прошлост Срба са историјом Јевреја. Вук Драшковић је, у писму израелским писцима, Србе назвао „тринаестим, изгубљеним и најнесрећнијим од јеврејских племена“ (Јеромонах Јован, 2007: 1). Дуго су у Удружењу књижевника Србије одржаване протестне вечери *О Косову - за Косово* (1986-1988), као и друге манифестације којима се изражавала солидарност и подршка Србима на Косову, *Меморандум САНУ* (1986), а потом је дошло и до великог обрачуна у српском руководству по питању Косова (Осма седница ЦК СКС, 1987).

У време обележавања 600. годишњице Косовске битке, митска прошлост је снажно дошла до изражаја. Актуелизовању косовског мита нарочито је допринела Српска православна црква многобројним активностима, а нарочито током 1988. и 1989. године, приликом преноса

моштију кнеза Лазара Хребељановића по Србији и источној Босни. Символичка моћ косовског мита је била свуда присутна: у црквама, медијима, политици, култури, јавним скуповима, породичним окупљањима. На митинзима и другим скуповима говорници своје говоре ките „наводима из народних песама и пословица и призивају јунаке и непријатеље из прошлости као узоре патриотизма или издајства“ (Dejzings, 2005: 259). Тако је и Слободан Милошевић, у свом говору на Газиместану 1989. године, Косово назвао срцем Србије, што је веома широко прихваћено, а он је постао национални српски лидер и обожаваан као светац: „Неки људи су обожавање Слобе испољили на начин на који се обожава светац: они су се крстили испред његове слике пре него што је пољубе“ (Dejzings, 2005: 263). Поменуте године објављено је много књига, драма и филмова посвећених Косовској бици, а фолк певачи су стварали нове епске и популарне песме о савременим „јунацима“ и „зликовцима“ у којима су неки политичари упоређивани и поистовећивани с ликовима из косовског мита. После прославе 600. годишњице Косовске битке, митска прошлост у српском народу је све мање изражавана. Наступили су сецесионистички ратови на територији Југославије у којима је српски народ претрпео огромне губитке и страдања.

Крајем 1998. и почетком 1999. године криза на Косову и Метохији се радикално заоштрила тако да је после, многобројних преговора и уцена, дошло до бомбардовања НАТО снага Србије и Црне Горе (1999). Након окончања ове војне агресије, трупе Уједињених нација запоседају подручје Косова и Метохије, али истовремено настаје нови и снажнији талас насиља и терора према Србима, њиховој имовини и културној баштини светског значаја, настаје колективна одмазда против српског народа на Косову и Метохији. Државно руководство Србије и у оваквој ситуацији је показало своју немоћ, а у строго контролисаној јавности све што је везано за Косово попримало је пежоративне конотације.

Савремена разумевања косовског мита

Савремена разумевања косовског мита утемељена су на различитим теоријским и идејно-политичким ставовима разумевања нације и националног идентитета, који се условно могу означити као: *етнички* и *грађански*. У етничком моделу разумевања косовског мита полази се од тезе да косовски мит има своје извориште у Новом завету (Митрополит Амфилохије, 2011: 134) и да се потом развија у црквеној књижевности, почев од *Житија светог Симеона*, а потом долази до изражаја у црквеној књижевности, епским песмама и усменим предањима, у различитим садржајима традиционалне културе, историји, српској националној свести па све до политичке идеологије и државотворних идеја. Мотив опредељења за царство небеско преузет је из монашке културе и преобликован у српској

народној књижевности, највише у епским песмама косовског циклуса. Опредељење за Царство небеско јесте основни и највиши мотив српске црквене књижевности, јер се „смисао избора небеског царства утемељује (се) у трансцендирајућем моралу“ (Кнежевић, 1999: 5). Земаљско и небеско царство се осветљавају и процењују искључиво литургијском службом, чиме се „Царством Небеским као последњом реалношћу процењује (се) вредност царства земаљскога и свега што је у њему“ (Јевтић, 2007: 385). Зато се „једино *литургијски* може прећи и прелазити из царства овоземаљског у Царство Небеско“ (Јевтић, 2007: 392). Дакле, реч је о трансценденталном постојању небеског царства, а не о рационалном људском или националном избору за небеско или овоземаљско царство, како се често може видети у литератури када се говори о „небеској Србији“.

Централни историјски догађај који је подстакао обликовање косовског мита је свакако Косовска битка (1389). Уз овај историјски догађај плете се митски наратив. Након ове битке и пропасти српске државе историја је у црквеној књижевности тумачена кроз призму Новог завета: „Косовски бој је схваћен као Велики петак и Распеће; после Распећа извесно долази Васкрсење, односно обнова слободне српске државе“ (Радуловић, 2010: 33). Косовска битка се одређује као преломни догађај, Косово као „почетни простор“ (Ного, 2010: 9), учесници битке: кнез Лазар и Милош Обилић, као свети јунаци и мученици, а Вук Бранковић, као издајник. Пораз у Косовској бици, условио је губитак средњовековне српске државе и изазвао „кобни политички дисконтинуитет, упамћен (је) као тачка прелома, овоземаљска апокалипса“ (Кнежевић, 1999: 5). Упркос исказаном јунаштву, у народном предању пораз је протумачен као свесна жртва. Косову, као почетном простору, придаје се изузетно велика пажња: „Све српско ту је и земаљско и небеско“, све „има полазишта на Косову, а немерљиво је докле сеже свемир“ (Стругар, 2010: 9). Истовремено, Косово се везује за суштински део бића српског народа и његово отуђење се схвата као одузимање најбитнијег садржаја српског идентитета и ишчезавање српског народа из историје: „одузети нам ову покрајину - исто је као да сте нам исчупали срце из груди“ (Кустурица, 2012: 1).

Током вишевековног ропства у српској црквеној и народној књижевности, као и у традиционалној култури и у свакодневном народном животу, чувана је и негована „вера у државу као Царство небесно, односно као вера у живог Бога, који је човеку обећао слободу и коначну правду“ (Радуловић, 2010: 34). Из те вере започето је ослобођење у Првом српском устанку и стварање модерне српске државе, или васкрс српске државе како се то веома често говорило, и жеља за обновом Душановог царства. Косовски мит је реплицирао библијске садржаје на националној матрици (Кнежевић, 1999: 5). На основама колективне историјске свести, у чијем је средишту косовски мит, створена је српска нација у модерном добу. Зато се косовски

мит разуме и осећа као „српски културни образац; духовна, верска и културна самосвест српског народа; енергија која ствара нацију; историјска и државотворна свест српске нације; енергија која од народа обликује политичку нацију“ (Радуловић, 2010: 34).

У овом моделу разумевања косовског мита изражена је и идеја о упоређивању страдања српског и јеврејског народа, која потиче још од владике Николаја Велимировића, који је говорио да Бог не може дозволити пропаст православних народа, „правећи непрестано поређења између ратничке историје 'изабраног Божијег народа Израиља' и сличне, местимично истоветне историје српског народа“ (Јеротић, 2005: 244-245).

У основи косовског мита, изграђен је специфичан колективни менталитет који се „у већој или мањој мери огледа у поједином припаднику оваквог колектива, у садржајима његове свести и начину његовог мишљења, у његовом понашању и његовим навикама, у начину његовог изражавања, пре свега кроз језик, али и кроз уметности, а нарочито и у начину како испољава своја осећања, како исказује своје емоције“ (Константиновић, 2006: 40). У косовском миту изражена је узвишена филозофија у чијем су средишту начела слободe и правде, јер „етика косовског мита уздиже слободу изнад свих других вредности: слобода је једина вредност за коју ваља живети и умирати“ (Зуровац, 2006: 81). Уједно, овде се указује и да би губитак Косова значио не само отуђење једног дела територије српске државе, већ би се тиме изгубио и најбитнији садржај менталитета српског народа. Многи аутори указују да на Косову предстоји период одржавања *statusa quo* и да ће његову судбину одредити даљи ток европске историје, пре свега, исход светске економске кризе. Али, како Михаило Марковић указује, судбина Косова ће „највише зависити од наше спремности да бранимо тај најстарији део наше земље, тај симбол идентитета српског народа“ (Марковић, 2010: 16). Зато се „луча косовског мита (се) није угасила: она тиња у миру, али се распламсава у судбоносним тренуцима за српски народ. Њен сјај снажно просијава кроз историјску свест српског народа и чини је посебно осетљивом на неправду и понижеља“ (Зуровац, 2006: 81).

У грађанском моделу, чији заступници себе називају *Друга Србија*, косовски мит се сагледава искључиво кроз политичку призму и одређује као национални политички мит који чини покретачко језгро српског национализма. То је мит, како истиче Светлана Слапшек, „који служи одређеним политикама (...) најгорим политикама које смо могли замислити“ (према: Karabeg, 2009: 1). Уједно, указује се да овај мит негује и подстиче Српска православна црква. Основни елементи косовског мита, према Љубинки Трговчевић, су: а) одмазда, односно „освета за Косово“; б) мучеништво и жртвовање за веру и слободу; в) мотив издаје, који служи као оправдање за пораз; и г) слава и вечно памћење, као обећање свима који следе легендарне примере косовских јунака (Трговчевић, 1996: 2-3). Кнез

Лазар Хребелјановић и Милош Обилић постају оличење српских витезова и светих ратника који дају живот у борби за православну веру против муслиманских неверника, постајући тако становници „небеске Србије“. Небеска Србија је представљена као национално небеско царство у које након смрти одлазе они који дају живот за веру и Косово, попут Лазара и Милоша (Anzulović, 1999). У разматрању садржаја косовског мита доводи се у питање једно од темељних веровања да је српско царство пропало на Косову, при чему се истиче како у време Косовске битке није постојало никакво српско царство, јер је моравска Србија тада била кнежевина, а Косово није никада било центар српске државе, јер је центар средњовековне српске државе била Рашка, а нововековне Шумадија (Bebler, 2008; Vukomanović, 2009). Затим, да је косовски мит, током историје, постао „симбол крваве освете према свим 'Турцима' и муслиманима уопште“ (Biserko, 2008: 1). А након слома Отоманског царства, дотадашњу улогу Турака, преузели су Албанци, који су означени као узурпатори Косова, српске „свете земље“ (Magaš, 1993: 1). Током рата у Босни и Херцеговини, према овим схватањима, традиционално негативна улога је намењена Бошњацима, које је српска пропаганда прогласила Турцима и да је политичка манипулација страхом од поновне доминације „Турака“ постала идеолошка основа која је довела до трагедије у Босни и Херцеговини током деведесетих.

Улога косовског мита у политици се сматра фаталном јер, како се указује, негује ирационалне појмове о расној специфичности, промовише мирее са судбином и фатализам, заговара нужност жртвовања обећавајући „царство небеско“ и фаворизује смрт над животом (Trgovčević, 1996: 6). Затим, да „косовски мит представља једну од главних препрека пријатељским односима Срба и Албанаца и уграђен је у саме темеље српско-албанског сукоба“, јер су Албанци поистовећивани са Турцима и представљени као варварска племена „генетски неспособна за политички и културни развој“ и као узурпатори српске историјске територије (Magaš, 1993: 1). Косовски мит је део историјске свести, „али његова политичка функционализација, која историјском сећању додаје Косово као област 'у коју једног дана треба да се врати' водила је и води у сукобе у односима Срба и Албанаца“ (Perović, 2008: 5). За ослобођење Косова и Метохије у Првом Балканском рату (1912), каже се да су српска и црногорска војска, уз помоћ великих сила, заузеле Косово и Метохију „у супротности са вољом већинског становништва“ (Bebler, 2008: 1).

У време националне кризе у Југославији током осамдесетих година XX века косовски мит је, како Соња Бисерко указује, поново искоришћен за „формулисање српске политике према Косову (...) када је реалност већ одавно промењена“ (Biserko, 2008: 1). Према њој, Срби, који су били мањина на Косову, осетили су се угроженим од већинског албанског становништва и зато је у Србији дошло до поновног оживљавања косовског мита и сваки

тамошњи инцидент у који су били укључени припадници обе националности почео се приказивати „као покушај Албанаца да избаце Србе са вековне српске земље“ (Biserko, 2008: 1). Страх од нестанка српске државе на Косову и Метохији постаје водећа тема међу српским интелектуалцима 1980-их и нека врста „психолошке мобилизације за рат“ (Anzulovic, 1999). А у поремећене међунационалне односе убрзо се убацује Српска православна црква која изједначава српске проблеме на Косову и жидовске у Палестини. Приликом обележавања 600. годишњице Косовске битке, Слободан Милошевић је у говору на Газиместану искористио симболичку моћ косовског мита ради окупљања маса око своје политике: „Ова прослава на попришту средњевековне битке успоставила је јединство цркве, државе и различитих националистичких традиција у Србији“ (Bieber, 2002: 95). Уједно, Милошевићев говор на Газиместану означио је крај заједничке југословенске идеје а он је постао национални српски лидер (Ćirić, 2001: 1). Придружујући се Милошевићевој политичкој мобилизацији Црква је 1989. године обавила „духовну мобилизацију српства“ ношењем земних остатака кнеза Лазара по свим „српским земљама“ (Ćirić, 2001: 1). Црква је преносила мошти српског средњевековног кнеза Лазара Хребелјановића широм Србије и Босне и Херцеговине уз велики медијски публицитет, а „неке од локација којима су пролазиле Лазареве мошти постале су попришта најкрвавијих етничких обрачуна у југословенским ратовима 1991-1999“ (Ćirić, 2001: 1). Стварање независне босанске државе тумачило се као подвргавање тамошњих Срба фундаменталистичком исламском режиму. Услед политичке манипулације, „српски страх од нестајања“ и поновна доминација „Турака“ постају извор агресивности и идеолошке основе који доводе до трагедије у Босни и Херцеговини 1990-тих (Anzulovic, 1999).

Косовски мит и даље игра важну улогу у српској политици и српско-албанском сукобу око територије Косова. Истиче се да се српски политичари и даље служе косовским митом у говорима о Косову, а многи од њих користе питање Косова да осигурају сопствену политичку будућност, јер, како указује Чоловић, „политичка елита у Србији управља косовским митом, користи га као средство у политичкој борби, у освајању одређених позиција“ (према: Karabeg, 2009: 4). И не само то, Слапшек истиче да је однос српског руководства према *косовској држави* колонијално понашање и да су се Срби расистички понашали према Албанцима: „Ја бих рекла да је српско понашање, што се тиче Косова и косовске државе, у основи колонијално понашање. То је понашање некога ко се никад није упитао какви смо ми то били расисти према Албанцима“ (према: Karabeg, 2009: 4). Током косовске кризе косовски мит је служио за обрачун са „унутрашњим непријатељем“, односно „са либералним делом Србије“ (Biserko, 2008: 1).

Косовски мит данас, како указује Чоловић, „отежава остварење прокламованог циља српске политике, а то је, пре свега, укључивање у Европу

и приступање европској заједници народа“, јер је „косовски мит прича о убијању, страдању и освети, а стандарди Европске уније захтевају спремност на живот у миру и сарадњу са суседима“ (према: Karabeg, 2009: 5).

Закључци

Косовски мит настаје у XIX веку на основу наратива о Косовској бици из 1389. године утемељених у српским епским народним песмама косовског циклуса, а потом и континуираном приповедању о овом догађају које припада различитим дискурсима. Мит о Косовској бици је вековима надахњивао бројне уметнике, песнике и приповедача. Косово је у српском народу сматрано светим местом, извориштем националног духа и националних вредности.

Косовски мит је био важан чинилац националних осећања и имао је веома значајну улогу у процесу културне и политичке хомогенизације Срба, нарочито у време ослободилачких устанака. Током XIX века, српски писци су радо узимали за тему својих дела Косовску битку, а нарочито у време националног романтизма. Косовска легенда је актуелизована најпре у делима Вука Стефановића Караџића, а потом Петра II Петровића Његоша, који је формулисао јединствен образац косовског мита. Косовски мит је свој врхунац достигао крајем XIX и почетком XX века у три веома снажна таласа. Најпре у време обележавања 500 годишњице Косовске битке (1889), када је косовска тематика била доминантна тема у књижевном и уметничком стваралаштву, јавним манифестацијама и тада је започета национално-верска прослава Видовдана, који постаје један од кључних елемената косовског мита. Затим, у време Балканских ратова (1912-1913), када је ослобођење Косова и Метохије, као и других српских крајева, тумачено као испуњење завета предака и освета Турцима за пораз из 1389. године. И у време Првог светског рата, када је косовски мит инструментализован у функцији уједињења Срба, Хрвата и Словенаца и третиран као заједничко културно наслеђе које уједињује ове народе, чему је особито допринео Иван Мештровић. Почетком Другог светског рата, косовски мит је поново постао инспирација у политичким догађајима, а после рата, он је актуелизован почетком шестестих година и све више еволуирао до почетка XXI века. Његова актуелизација се некако увек појављује у време националних криза. Он постаје све израженији најпре у књижевности и књижевним критикама, а потом и у другим областима културно-уметничког стваралаштва, при чему своју кулминацију доживљава у политичком дискурсу, нарочито у време заштравања кризе на Косову и Метохији и приликом обележавања 600. годишњице Косовске битке (1989).

Савремена разумевања косовског мита могу се условно сагледати кроз два основна модела: *етнички* и *грађански*.

У етничком моделу полази се од тезе да косовски мит има своје извориште у *Новом завету* и да се потом развија у црквеној књижевности, епским песмама и усменим предањима, у различитим садржајима традиционалне културе, историји, српској националној свести па све до политичке идеологије и државотворних идеја. У основи косовског мита, изражена је узвишена филозофија у чијем су средишту начела слободе и правде. Затим, да косовски мит чини основу српског националног идентитета, да је он духовна вертикала у колективној свести српског народа и особено културно наслеђе које не штети Србима у односима са другим народима на Балкану и евроинтеграцијским процесима. Његова улога је позитивна, јер је он имао одлучујућу улогу у конституисању српске нације, ослободилачким борбама српског народа и стварању модерне српске државе.

У грађанском моделу, косовски мит се види искључиво као један од кључних српских политичких митова, који је покретачко језгро српског национализма и који је током историје постао симбол освете Срба према Турцима и другим муслиманима на Балкану. Он је уграђен у темеље српско-албанског сукоба и зато представља једну од главних препрека пријатељским односима Срба и Албанаца, јер су Албанци поистовећивани са Турцима. Улога косовског мита у политици сматра се фаталном, јер се њиме негују иррационални појмови о расној специфичности, заговара мирење са судбином и фатализам, истиче нужност жртвовања за обећано царство небеско и фаворизује смрт над животом. То је прича о убијању, страдању и освети, а стандарди Европске уније захтевају спремност на живот у миру и сарадњу са суседима. Зато истицање косовског мита отежава добре односе са суседним народима и приступање Србији и евроинтеграцијским процесима.

Без обзира на ова веома различита разумевања и супротстављена гледишта, треба имати у виду да је косовски мит дубоко укореван у српској националној свести и да је он био снажна инспирација многим ствараоцима. У догађајима који су се тicali судбинског одређења српског народа, косовски мит је инструментализован и у политичке сврхе, тако да се његова митолошка природа не може сама по себи одредити ни као позитивна ни као негативна. Он једноставно дели судбину свих других националних митова и једино се са тог аспекта и у контексту одређених друштвено-историјских околности може сагледати његова улога.

Литература

Anzulovic, B. (1999): *Heavenly Serbia: From Myth to Genocide*, New York and London: New York University Press.

Базић, Ј. (2011): "Национални идентитет у процесу политичке социјализације", *Српска политичка мисао*, Београд, 4., 335-354.

- Базић, Ј. (2003): *Српско питање – Политичке концепције решавања српског националног питања*, Београд, Јавно предузеће Службени лист Србије и Црне Горе, Институт за политичке студије.
- Bebler, A. (2008): *Propuštena prilika*, <http://pecanik.net/2008/10/propustena-prilika/>, Преузето: 20. 08. 2012.
- Bieber, F. (2002): "Nationalist Mobilization and Stories of Serb Suffering: The Kosovo myth from 600th anniversary to the present", *Rethinking History*, vol. 6. 1., 95–110
- Biserko, S. (2008): *Collapse of the Kosovo Myth*, <http://balkanwitness.glyph.com/biserko-kosovo-myth.htm>, Преузето: 18. 08. 2012.
- Богдановић, Д. (2006): *Књига о Косову*, Београд, Српска књижевна задруга.
- Брђанин, Б. (2010): "Косово и српска драма у другој половини XX вијека", *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима* (ур. Драги Маликовић), Књига 2, Косовска Митровица, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 381-393.
- Vukomanović, M. (2009): *Zašto se u crkvi šapuće, II deo*, <http://www.pecanik.info/content/view/4028/171/>, Преузето: 18. 08. 2012.
- Dejzings, G. (2005): *Religija i identitet na Kosovu*, Београд, Библиотека XX век.
- Đerić M. G. (2002): "Mitski aspekti srpskog identiteta", *Filozofija i društvo*, Београд, 29-20, 247-266.
- Žirarde, R. (2000): *Politički mitovi i mitologije*, Београд, Библиотека XX век.
- Златковић, Б. (2008): "Казивања о устаничком издајству - Обнова и континуитет мита о косовској издаји", *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, Нови Сад, 3, 595-606.
- Зуровац, М. (2006): "Луча косовског мита", *Срби на Косову и у Метохију* (ур. Стеван Карамата и Часлав Оцић), Београд, Српска академија наука и уметности - Одељење друштвених наука, Књига 26, 77-88.
- Јевтић, А. (2007): *Од Косова до Јадовна*, Требиње, Манастир Тврдош.
- Јеромонах Јован. (2007): *Опседнутост опсесијом*, <http://pravoslavije.spc.rs/broj/966/tkst/opsednutost-opsesijom/print/lat>, Преузето: 18. 08. 2012.
- Јеротић, В. (2005): *Вера и нација*, Земун, Ars Libri.
- Judah, T. (1997): *The Serbs: History, myth, and the destruction of Yugoslavia*, New Haven, Yale University press.
- Karabeg, O. (2009): "Zašto je kosovski mit toliko prisutan u savremenoj Srbiji", (intervju sa Svetlanom Slapšek i Ivanom Čolovićem), *Danas*, 8.05.2009.
- Kilibarda, N. (2011): *Usmena književnost Crne Gore - od slovenske paganske pjesme do poezije starca Milije*, http://www.montenegrina.net/pages/pages1/književnost/usmena_književnost_crne_gore_novak_kilibarda.html, Преузето: 20. 08. 2012.

- Кнежевић, М. (1999): "Циклуси косовског мита", *Нова српска политичка мисао*, Београд, 3-4, 171-183.
- Костантиновић, З. (2006): "Косовски култ у савременом српском менталитету", *Срби на Косову и у Метохији* (ур. Стеван Карамата и Часлав Оцић), Београд, Српска академија наука и уметности - Одељење друштвених наука, Књига 26, 39-41.
- Кустурица, Е. (2012): "*Косовски мит*" и митологија Бреда пита, <http://vizionarski.wordpress.com/2012/03/19/косовски-мит-и-митологија-бреда-пита/>, Преузето: 27. 08. 2012.
- Magas, В. (1993): *The curse of Kosovo*, <http://www.newint.org/features/1993/09/05/curse/>, Преузето: 18. 08. 2012.
- Марковић, М. (2010): "Косово и европска цивилизација", *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима* (ур. Драги Маликовић), Књига 4, Косовска Митровица, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 7-16.
- Матовић, В. (2010): "О неким облицима рецепције и транспозиције косовског мита у епохи модерне", *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима* (ур. Драги Маликовић), Књига 2, Косовска Митровица, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 285-298.
- Nikolić, D. (2010): *Mitski poremećaj svijesti*, <http://www.badnjak.com/forum/viewtopic.php?f=5&t=540>, Преузето: 19. 08. 2012.
- Ного, П. Р. (2010): "Почетни простор", *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима* (ур. Драги Маликовић), Књига 2, Косовска Митровица, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 9-13.
- Perović, L. (2008): *Otkazano predavanje*, <http://pescanik.net/2008/10/otkazano-predavanje/>, Преузето: 21. 08. 2012.
- Porović, М. (2007): *Vidovdan i časni krst*, Београд, Biblioteka XX vek.
- Радуловић, М. (2010): "Косовски завет у српској књижевности - генеза мотива", *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима* (ур. Драги Маликовић), Књига 2, Косовска Митровица, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 25-36.
- Рајић С. Н. Р. (2012): *Обележавање дочека српске војске после ослобођења Косова*, http://www.vidovdan.org/index.php?option=com_content&view=article&id=33836:obelevanje-doeka-srpske-vojske-posle-osloboenja-kosova-i-stare-srbije&catid=40:tradicija&Itemid=75, 02.09."012., Преузето 05. 09. 2012.
- Стругар, В. (2006): "Косово, српству завет", *Срби на Косову и у Метохији* (ур. Стеван Карамата и Часлав Оцић), Београд, Српска академија наука и уметности - Одељење друштвених наука, Књига 26, 9-10.
- Тодоровић, И. (2005): *Митска истина Срба: анализа митских сагледавања улоге и значаја српског народа*, Београд, Звоник; НовиСад, Будућност.

Trgovčević, Lj. (1996): *The Kosovo Myth in the First World War*, <http://www.rastko.rs/kosovo/>

istorija/sanu/KOS_MIT.html, Преглезо 15. 08. 2012.

Ćirić, A. (2001): *Narcizam malih razlika*, http://postjugo.filg.uj.edu.pl/baza/texts_display.php?id=398, Преглезо 05. 09. 2012.

Jovan Bazic, Ph.D.

Teacher Training Faculty in Prizren – Leposavic

CONTEMPORARY REFLECTIONS ON KOSOVO MYTH

Summary: *This paper discusses the role and significance of the Kosovo myth in the constitution of the Serbian national identity and its reflections on contemporary Serbian national consciousness. It is the most important Serbian myth that forms the basis of Serbian national identity, and is based on the Kosovo Battle myths from 1389th year. The Kosovo myth was an important factor of national feelings and had a very important role in the cultural and political homogenization of Serbs, especially in the late nineteenth and early twentieth century, and at the end of the twentieth century, during the escalation of Kosovo and Metohija crisis and the celebration of the 600-year Battle of Kosovo (1989).*

Modern understanding of the Kosovo myth can be seen through the two basic models: the ethnic and the civil one. The ethnic model starts from the premises that the Kosovo myth is basis of Serbian national identity, that it is a spiritual vertical in the collective consciousness of the Serbian people together with the particular cultural heritage, which is not harmful to the relations between the Serbs and other nations in the Balkans and in the European integration processes. In the civil model, the Kosovo myth is seen solely as the driving force of Serbian nationalism, which historically has become a symbol of Serb reprisals against Muslims in the Balkans, which is considered to be the cause of the Serbian fall. At the same time, it pointed out that emphasizing the myth of Kosovo brings harm to the relations with neighboring peoples and European integration processes.

Key words: Kosovo myth, national identity, European integration.